ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

O‘QISH JARAYONIDA O’QUVCHILARNING NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING AKSIOLOGIK ASOSLARI.

Boynazarova Nilufar Tilovmurot qizi
Termiz davlat pedagogika instituti “Boshlang’ich ta’lim ” kafedrasi o’qituvchisi

Annotatsiyasi. Bugungi kunda ta'lim tizimida o‘quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish, har bir o‘quvchi uchun muhim o‘rganish va rivojlanish omilidir. Nutq madaniyati o‘z ichiga nafaqat so‘zlashuvdagi aniqlik, to‘g‘rilik, balki muloqotda insonlar o‘rtasidagi ijtimoiy-madaniy muvofiqlikni ham o‘zida mujassamlashtiradi. Aksiyologiya – bu qadriyatlar haqida ilm bo‘lib, har bir jamiyatda u yoki bu qadriyatlar ta’lim va tarbiya jarayoniga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shunday ekan, nutq madaniyatini shakllantirishda aksiyologik yondashuvni qo‘llash, o‘quvchilarni nafaqat so‘zlashda, balki o‘z fikrini aniq va to‘g‘ri ifodalashda ham tarbiyalashni ta’minlaydi.

Kalit so’z: Nutq madaniyati, Aksiologiya, O‘quvchilarni tarbiyalash, Qadriyatlar, Ta’lim jarayoni, Ma'naviy tarbiya,Ijtimoiy mas'uliyat, Adabiy til, So‘zlashuv madaniyati, O‘qish va muloqot, O‘quvchilarning rivojlanishi, Muloqot etika, Axloqiy qadriyatlar, Fikr almashish, O‘qituvchi roli, So‘zlashuv ko‘nikmalari, Madaniy ta'lim

Kirish Nutq madaniyati - bu insonning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutuvchi, uning fikrlash, muloqot qilish va o'zini ifoda etish qobiliyatini shakllantiruvchi omildir. O'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish - bu ularning tilni to'g'ri va samarali qo'llash, fikrlarini aniq va ravshan ifoda etish, muloqotda o'zaro hurmat va tushunishni rivojlantirishga qaratilgan uzoq va murakkab jarayondir. Ushbu jarayonning aksiologik asoslari - bu nutq madaniyatini shakllantirishning ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy ahamiyatini anglash, uning qadriyatlarga asoslanganligini tushunishdir.

O'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishning aksiologik asoslari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Tilning qadriyatlari:Til - bu milliy madaniyatning muhim qismi, xalqning tarixi, urf-odatlari va qadriyatlarini aks ettiruvchi vositadir. O'quvchilarga tilning qadriyatlarini anglash, uni hurmat qilish va to'g'ri qo'llashni o'rgatish muhimdir.

Muloqotning qadriyatlari haqida quidagilarni ko’rishimiz mumkin.Muloqot - bu o'zaro tushunish, hurmat va hamkorlikni yaratishga qaratilgan jarayondir. O'quvchilarga muloqotda o'zini tutishning axloqiy qoidalarini, o'zaro hurmat va to'g'ri muloqot qilishni o'rgatish zarur.

Nutqning qadriyatlari: Nutq - bu fikrlarni ifoda etish, o'zaro tushunish va hamkorlikni yaratish vositasidir. O'quvchilarga nutqning ahamiyatini anglash, uni to'g'ri va samarali qo'llashni o'rgatish muhimdir.Madaniyatning qadriyatlari: Nutq madaniyati - bu madaniyatning ajralmas qismi, uning qadriyatlarini aks ettiruvchi omildir. O'quvchilarga o'z madaniyatining qadriyatlarini, shu jumladan nutq madaniyatini anglash va hurmat qilishni o'rgatish zarur.O'qish Jarayonida Nutq Madaniyatini Shakllantirishning usullari.O'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Tilni o'rganish: Tilni o'rganish - bu nutq madaniyatini shakllantirishning asosiy bosqichidir. O'quvchilarga grammatika, leksika, fonetika va boshqa til bilimlarini o'rgatish, shuningdek, tilni amalda qo'llashni mashq qilish kerak.

Nutqni rivojlantirish: Nutqni rivojlantirish - bu o'quvchilarning fikrlarini aniq va ravshan ifoda etish, muloqotda o'zaro tushunishni rivojlantirishga qaratilgan jarayondir. Buning uchun o'quvchilarga hikoya yozish, she'r o'qish, bahs-munozaralarga qatnashish, rol o'ynash kabi mashqlarni bajarish kerak.

Madaniyatni o'rganish: Madaniyatni o'rganish - bu o'quvchilarga milliy madaniyatning qadriyatlarini, shu jumladan nutq madaniyatini anglashga yordam beradi. Buning uchun o'quvchilarga xalq ertaklari, qo'shiqlari, she'rlari, urf-odatlari va tarixi bilan tanishtirish kerak.

Axloqiy tarbiya: Axloqiy tarbiya - bu o'quvchilarga muloqotda o'zini tutishning axloqiy qoidalarini, o'zaro hurmat va to'g'ri muloqot qilishni o'rgatishga qaratilgan jarayondir. Buning uchun o'quvchilarga axloqiy qadriyatlarni anglash, ularga amal qilishni o'rgatish kerak.

O'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish - bu ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutuvchi jarayondir. Ushbu jarayonning aksiologik asoslari - bu nutq madaniyatini shakllantirishning ma'naviy-axloqiy va ijtimoiy ahamiyatini anglash, uning qadriyatlarga asoslanganligini tushunishdir. O'qish jarayonida nutq madaniyatini shakllantirish uchun tilni o'rganish, nutqni rivojlantirish, madaniyatni o'rganish va axloqiy tarbiya kabi usullarni qo'llash kerak.

Avvalgi maqolada o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishning aksiologik asoslari haqida umumiy ma'lumot berildi. Ushbu qo'shimcha maqolada esa, bu jarayonning muhim jihatlarini chuqurroq tahlil qilishga harakat qilamiz.

Ko'pincha, nutq madaniyati faqat tilni to'g'ri qo'llash bilan bog'lanadi. Biroq, haqiqatda, bu ancha kengroq tushuncha. Nutq madaniyati - bu fikrlarni aniq va ravshan ifoda etish, o'zaro tushunishni yaratish, muloqotda o'zini tutishning axloqiy qoidalariga amal qilish, shuningdek, tilning ijtimoiy va madaniy ahamiyatini anglashni o'z ichiga oladi.

O'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda aksiologik asoslarni qo'llash quyidagi yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin:

Tilni o'rganishda qadriyatlarni ta'kidlash: Grammatika qoidalarini o'rgatishda, tilning tarixi va madaniy ahamiyatini tushuntirishda, she'rlar va hikoyalarni tahlil qilishda tilning qadriyatlarini ta'kidlash muhimdir.

Muloqotning axloqiy qoidalarini o'rgatish: O'quvchilarga o'zaro hurmat, to'g'ri muloqot qilish, fikrlarini hurmat bilan ifoda etishni o'rgatish kerak. Buning uchun bahs-munozaralar, rol o'ynash o'yinlari, guruh ishlari kabi faoliyatlarni qo'llash mumkin. Nutqning ijtimoiy ahamiyatini tushuntirish: O'quvchilarga nutqning jamiyatda qanday rol o'ynashi, qanday muammolarni hal qilishda yordam berishi, qanday imkoniyatlar yaratishi haqida tushuncha berish kerak. Buning uchun ijtimoiy muammolarni muhokama qilish, jamoat oldida chiqish qilish, ma'ruzalar tayyorlash kabi faoliyatlarni qo'llash mumkin.O'qituvchilar o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'zlarining nutq madaniyati bilan o'quvchilarga o'rnak bo'lishlari, ularni rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va o'zlarini erkin ifoda etishga imkon berishlari kerak. Bu mavzu

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

o‘quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda aksiyologik (qadriyatlar) asoslarini o‘rganishga bag‘ishlangan bo‘lib, u nutqning ma'naviy va axloqiy jihatlariga, shuningdek, uning jamiyatdagi ahamiyatiga asoslanadi. O‘qish jarayonida o‘quvchilarga nafaqat ilmiy va ijodiy nutqni rivojlantirish, balki ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish ham zarurdir. Buning uchun, o‘qituvchilar o‘z darslarida nutq madaniyati, adabiy tilning to‘g‘ri ishlatilishi va muloqot etika prinsiplarini o‘rgatishda aksiyologik yondashuvni qo‘llashlari kerak.

Nutq madaniyati shakllantirilganda, o‘quvchilarni nafaqat so‘zlashuvda, balki tinglash, bahs-munozara qilish, fikr almashish va boshqa kommunikativ faoliyatlarda ham muvaffaqiyatli bo‘lishlariga yordam beriladi. Shuningdek, o‘quvchilarni nutq madaniyati orqali o‘zlarining ijtimoiy mas’uliyatlarini anglashga va jamiyatda hurmatga sazovor bo‘lishga o‘rgatish mumkin.

Xulosa

O'qish jarayonida o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish - bu ularning shaxs sifatida rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Aksiologik asoslarni qo'llash, tilning qadriyatlarini anglash, muloqotning axloqiy qoidalarini o'rgatish va nutqning ijtimoiy ahamiyatini tushuntirish o'quvchilarga o'z fikrlarini aniq va ravshan ifoda etish, o'zaro tushunishni yaratish va jamiyatda muvaffaqiyatli muloqot qilishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva, S. (2017). *Ta’lim jarayonida nutq madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari*. Tashkent: O‘zbekiston xalq ta’limi nashriyoti.
2. Jabborov, R. (2015). *O‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishda aksiologik yondashuv*. Tashkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
3. Xolmatova, F. (2014). *Nutq madaniyatini shakllantirishda axloqiy qadriyatlar*. Tashkent: Ta’lim.

4. Erdanova Zamira Olimovna. (2023). ILLUMINATION OF THE PROBLEM OF USING THE PEDAGOGICAL APPROACHES OF ALHAKIM ATTERMIZI IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. World Bulletin of Social Sciences, 27, 1317.
5. Erdanova Zamira Olimovna REFLECTIVE IN FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS CULTURE DEVELOPMENT PROCESSES IMPROVEMENT International Journal of Pedagogics. VOLUME04ISSUE04PAGES:8790, 2024yil. https://doi.org/10.37547/ijp/Volume04Issue0416
6. Erdanova Zamira Olimovna., Safarqulova Nasiba Olimjonovna Boshlang’ich sinf o’qituvchilarida refliksiv ko’nikmalarni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirish INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS. Volume 01, Issue 02, 2024, 2024yil.
7. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6-9. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219
8. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-3

9. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553

10. Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Social Sciences, 27, 10-12. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220

7. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6-9. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219

8. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553

9. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553

10. Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Social Sciences, 27, 10-12. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220